

XXV. KGYTK

2026

A Bolza-család öröksége

Egy nemesi család hatása a múltból a jelenre

Pozderka Zsófia Blanka

**Benka Gyula Evangélikus Angol Két Tanítási Nyelvű
Általános Iskola, Óvoda és Alapfokú Művészeti
Iskola, Szarvas**

dr. Valastyán Balázs

Kutatásmódszertani kategória

Társadalomtudományi szekció

Tartalomjegyzék

I. Absztrakt	3
II. Bemutakozás	3
III. Témaválasztásom indoklása	4
IV. Kutatási módszereim, hipotéziseim	5
V. A Bolza-család szarvasi ágának története	6
VI. Gróf Bolza Pál élete és tevékenysége	8
VII. Gróf Bolza Mariette	10
VIII. Interjú Dr. Demeter Lászlóval.....	12
IX. Kutatásom eredményei.....	15
X. Összegzés.....	22
XI. Forrás- és irodalomjegyzék.....	23

I. Absztrakt

Jelen kutatás célja a Szarvas városához szorosan kapcsolódó Bolza-család történetének bemutatása, valamint annak vizsgálata, hogy a mai diákok mennyire ismerik a család szerepét a település múltjában. A dolgozat bemutatja a Bolza-család szarvasi ágának történetét, külön figyelmet fordítva gróf Bolza Pál és lánya, Bolza Mariette életére és tevékenységére. A kutatás során szakirodalmi feldolgozást, interjúkészítést és kérdőíves felmérést alkalmaztam. Az interjú Dr. Demeter Lászlóval készült, aki személyes emlékein keresztül segítette a család történetének bemutatását. A kérdőíves kutatás során 154 tanuló válaszait elemeztem. Az eredmények azt mutatják, hogy bár a diákok többsége hallott a Bolza-családról, a család egyes tagjainak szerepét és az Arborétum történetét kevésbé ismerik. A kutatás rámutat arra, hogy a helytörténeti ismeretek erősítése fontos lehet a fiatalok történelmi tudatának fejlesztésében.

II. Bemutatkozás

Pozderka Zsófia vagyok, a szarvasi Benka Gyula Evangélikus Angol Két Tanítási Nyelvű Áltános Iskola, Óvoda és Alapfokú Művészeti Iskola 7. osztályos tanulója. Az elmúlt évben már indultam a Kutató Gyermekek Tudományos Konferenciáján, témám Szarvas város történetéhez kapcsolódó emlékhelyek voltak. Ebben az évben figyelmemet szülővárosomhoz, illetve a szarvasi Arborétumhoz köthető Bolza-család története keltette fel. A rendkívül színes egyéniségekkel rendelkező családból elsősorban gróf Bolza Pál, illetve lánya, Bolza Mariette életútja, tevékenysége volt az, ami leginkább megragadta érdeklődésemet.

1. kép A dolgozat szerzője a szarvasi Arborétumban

III. Témaválasztásom indoklása

A Bolza-család történetét már többen, többféleképpen bemutatták az elmúlt években, évtizedekben. Mind szarvasi, mind országos kutatók foglalkoztak a család múltjával, legyen az a térségbe történő költözésük, vagy a modernkori Szarvas életében betöltött szerepük.¹ A szarvasi emberek a Bolza-családot elsősorban két, a településen ikonikussá vált helyről ismerik: az egyik a város nyugati határában álló kastély, melynek udvarában található meg Romulus és Remus szobra az anyafarkassal.² A másik helyszín pedig a gróf Bolza Pál által alapított botanikus kert, az Arborétum. Érdeklődésemet a Bolza-família iránt először egy internetes műsor hozta meg, melynek keretein belül a Magyarországon élt arisztokrata családokkal szemben 1945 után elkövetett törvénytelenégeket tárgyalták. Ezután tudatosodott bennem, hogy korábban már találkoztam az egyik Bolza munkásságával: Bolza Mariette tárlatát néhány évvel ezelőtt rokonaimmal tekintettem meg. Emellett részt vettem egy kézműves táborban, melynek helyszíne a fentebb említett Arborétum volt, s itt a tábor vezető Kugyeláné Décsei Mónika bemutatta számunkra a park és a család történetét röviden. Ezek hatására döntöttem úgy, hogy mind a család, mind pedig az 1945 utáni atrocitásokat szeretném részletesebben megvizsgálni, lehetőség szerint pedig egy, a családhoz valamilyen módon kapcsolódó személlyel interjút készíteni. Emellett kíváncsi voltam arra is, hogy kortársaim mennyire ismerik a Bolza-család szerepét Szarvas történetében.

**2. KÉP A SZARVASI BOLZA-KASTÉLY
ELŐTT TALÁLHATÓ SZOBOR**

**3.KÉP: A SZARVASI ARBORÉTUM
BEJÁRATA**

¹ Szarvason többek között dr. Szilvássy László és dr. Molitorisz Pál, országosan pedig Kiszely-Tóth Anett dolgozta fel a család, vagy pedig a család egy-egy tagjának történetét. Műveikre a dolgozat egyes részeinél teszünk utalást.

² A szobor a Rómában található Palazzo dei Conservatoriban látható szobor pontos másolata. Forrás: <http://jadox.szarvas.monguz.hu/jadox/portal/displayImage.psm?docID=1139&secID=1346>

IV. Kutatási módszereim, hipotéziseim

Kutatásomat három irányból közelítettem meg. Elsőként a Bolza-család történetét dolgoztam fel szakirodalmi források – monográfiák, tanulmányok, cikkek és online anyagok – segítségével, valamint felhasználtam az Arborétumban található információkat is, amelyek több családtag tevékenységéről nyújtanak adatokat.

A következő lépésben interjút készítettem Dr. Demeter Lászlóval, Szarvas volt polgármesterével, aki jól ismeri a család történetét és kapcsolatban áll a leszármazottakkal.

Dolgozatom harmadik részét egy kérdőíves kutatás alkotta, amelyet diáktársaim körében végeztem annak érdekében, hogy felmérjem, mennyire ismerik a Bolza-család történetét és Szarvas fejlődésében betöltött szerepét.

Kutatásom során az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

1. Milyen szerepet töltött be a Bolza-család Szarvas város történetében?
2. Milyen tevékenységekkel járult hozzá gróf Bolza Pál a település fejlődéséhez?
3. Milyen életutat járt be Bolza Mariette, és milyen hatást gyakorolt munkássága?
4. Mennyire ismerik a mai diákok a Bolza-család történetét és örökségét?
5. Milyen mértékben ismert a szarvasi Arborétum története és jelentősége a diákok körében?

Hipotéziseim az alábbiak:

- Feltételezem, hogy iskolám tanulói, kortársaim nem ismerik eléggé a Bolza-család Szarvashoz fűződő viszonyát.
- Feltételezem, hogy iskolám tanulói, kortársaim nem ismerik az Arborétum történetét, betöltött szerepét a város életében.
- Feltételezem, hogy iskolám tanulói, kortársaim nem ismerik a Bolza-család egyes tagjait, modernkori tevékenységüket.

Dolgozatomat a fentiek alapján építettem fel.

V. A Bolza-család szarvasi ágának története

Nagy Iván *Magyarország családai* című, kétkötetes munkája alapján a Bolza-családnak két ága volt, melyek közül magyarországi területekre az ifjabb került: a család ezen fele először Ausztriába költözött, majd pedig Bolza Antal Péter feleségül vette Stockhammer Antóniát 1777-ben.³ Tekintve, hogy Stockhammer Antónia báró Harruckern János Györgynek volt a leszármazottja, aki a Békés vármegyei Szarvast, illetve a hozzátartozó területek jelentős részét birtokolta ekkor, így a térség a Bolzák felügyelete alá került. Bolza Antal Péter felmenőit Mária Terézia lovaggá nevezte ki, őt magát pedig II.

4. KÉP A BOLZA-CSALÁD CÍMERE

Lipót császár bárói címmel ruházta fel 1790-ben, egy évvel később pedig honfűsítő⁴ oklevelet kapott Firenzében – ezzel pedig a magyar hazafiak sorába iktatták személyét.⁵

Stockhammer Antónia és Bolza Péter házasságából három gyermek született: Ferenc, József és Antónia. Annak ellenére, hogy hatalmas birtokaik voltak Békésben, idejük jelentős részét mégis Bécsben töltötték.⁶ Ferenc fiatalon elhunyt, Antónia pedig gróf Batthyány Istvánhoz ment feleségül, aki császári és királyi kamarás volt ekkor. Testvére, József, örökölte meg a Békés vármegyei birtokokat, ő pedig gróf Batthyány Annát vette feleségül – az imént említett gróf Batthyány István testvérét. Kiszely-Tóth Anett könyvében úgy véli, hogy a két testvérpár a számtalan, Bécsben rendezett bál egyikén találkozhatott egymással, a két család története ekkor kezdett összefonódni. Házasságuk megkötése után Bolza I. József és Batthyány Anna – eladva ausztriai birtokaikat – végleg Szarvasra költöztek. Annak ellenére, hogy kezdetben nyelvi nehézségeik voltak, hamar megszokták a helyi környezetet és szokásokat. Gróf Bolza József tartózkodott a vármegyei politikai élettől, inkább a birtokait fejlesztette, s pár éven belül létrehoztak hitvesével egy botanikai parkot – melyet felesége iránt érzett

³ Bolza Antal Péter (Anton Peter von Bolza) katonai pályáján többek között részt vett az 1789-es nándorfehérvári csatában, majd pedig Szabács várának ostrománál hősiességével tűnt ki.

⁴ Honfűsítés (indigenatus): egy idegen származású személy „befogadása”, magyarosítása, ezáltal pedig a nemesi rangra emelésének lehetősége.

⁵ Nagy Iván: *Magyarország családai*, II. kötet. Forrás: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/masodik-kotet-A9B/> (hozzáférés ideje: 2025. 07. 23.). Bolza Antal Péterről lásd: https://mnl.gov.hu/mnl/beml/hirek/bolza_antal_peter_hostettei_es_jutalma (hozzáférés ideje: 2025. 07. 23.)

⁶ Kiszely-Tóth Anett: *Kastélykeringő. A szarvasi gróf Bolza család története*. Szarvas, Digitális Kalamáris, 2019. 23.

5. KÉP BOLZA (I.) JÓZSEF
MELLSZOBRA SZARVASON

családot sem alapított. Magányát egyedül unokaöccse, Pál (Pali gróf) enyhítette, akire később a birtokait is hagyta.

Antal nevű gyermekük is katonai pályára lépett, hadnagyi rangot ért el. Ő szintén részt vett az 1848/49-es eseményekben nemzetőrként, majd Kolozsvárra költözött, itt is halt meg 1894-ben. Bolza Mária volt a negyedik gyermekük, róla lehet tudni a legkevesebbet.⁸

Bolza István ötödik gyermekként látta meg a napvilágot, fiútestvéreivel ellentétben őt nem a katonai pálya vonzotta, hanem az unalmasabbnak tűnő hivatali élet. A korszakban azonban ez sem volt egy nyugodt életpálya, ugyanis a Kiegyezést, tehát 1867-et megelőző időszakban a Habsburg kormányzat elsősorban osztrák és cseh hivatalnokokkal töltötte fel az ilyen jellegű állásokat.

szerелеmből nevezett el a gróf Anna-ligetnek.⁷ Hat gyermekük született: két lánnyal, illetve négy fiúgyermekkel vitték tovább a Bolza nevet a térségben. Első gyermekük, Anna Mária a leírások szerint egy rendkívül művelt, eszes lány volt, aki a későbbi Erzsébet királynénak (Sissi) udvarhölgyének szerepét is betöltötte. Második gyermekük József (Pepi) volt, akiben nagyapja katonai vére csörgedezett – aktívan részt vett az 1848/49-es eseményekben, azonban a világosi fegyverletétel után (1849. augusztus 13.) megtörve, elzárkózva élt birtokain,

6. KÉP AZ ANNA-LIGET, BENNE A CSÁKY-KASTÉLLYAL (FORRÁS:

[HTTPS://WWW.KMNP.HU/HU/HIREK/AZ-ANNA-LIGET-VOLT-SZARVAS-ELSO-ARBORETUMA-346](https://www.kmnp.hu/hu/hirek/az-anna-liget-volt-szarvas-első-arboretuma-346))

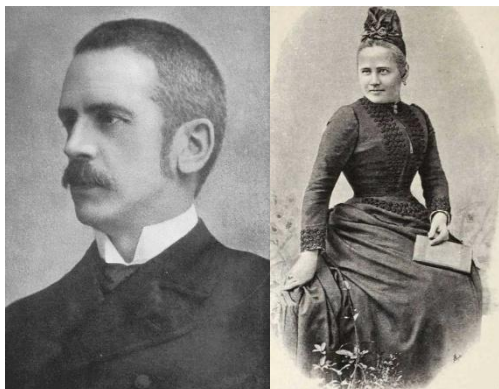

7. kép A BOLZA-KERT ÉS AZ ANNA-KERT TÁJKÉPI
ELHELYEZKEDÉSE (FORRÁS:
[HTTPS://AGROFORUM.HU/HAZIKERT-2/HAZ-TAJ-BLOG/A-SZARVASI-ARBORETUM/](https://agroforum.hu/HAZIKERT-2/HAZ-TAJ-BLOG/A-SZARVASI-ARBORETUM/))

⁷ Uo. 32-35.

⁸ Uo. 47.

Szűkebb pátriájában Bolza Istvánt megválasztották bírónak, melyet rendkívül komolyan vett. Lánya, Anna később gróf Csáky Albin felesége lett.⁹

8. KÉP GRÓF CSÁKY ALBINNÉ BOLZA ANNA ÉS GRÓF CSÁKY ALBIN PORTRÉJA (FORRÁS: WIKIPEDIA)

Az utolsó gyermekük Péter gróf volt, mérnöki tanulmányai után ő is katonai pályára lépett. Miután szolgálati ideje letelt, ő is Szarvason folytatta életét. Tige Máriát vette feleségül, akinek a családja Tizsakürt környékén rendelkezett birtokokkal. Apósa halála után Tizsakürtre is költöztek, és a helyi kastélyt átalakították a kornak megfelelő stílusban. Felesége szeretett volna a szarvasi Anna-ligethez hasonló parkot kialakítani a területen.¹⁰ Öt gyermekük született, Bolza (III.) József, Béla, Alfréd, (I.) Géza

Viktor és Pál, akiről a következő fejezetben részletesen beszélünk.

Ebben a fejezetben a Bolza-család Szarvasi kötődésű tagjainak történetét igyekeztem bemutatni a teljesség igénye nélkül, hiszen a dolgozat nem teszi lehetővé a teljeskörű bemutatást.

VI. Gróf Bolza Pál élete és tevékenysége

Gróf Bolza Pál 1861. augusztus 18-án született Tizsakürtön, apja gróf Bolza II. Péter, a Tizsakürti Arborétum alapítója, anyja Tige Mária.¹¹ A család ötödik, legifjabb tagja volt a Szarvas város életében óriási szerepet játszó Pál. Iskoláit Pozsonyban, Lőcsén és Sopronban végezte, jogi diplomáját pedig Budapesten szerezte meg. Ezen a területen soha nem dolgozott, katonai pályán folytatta életét. Ennek keretein belül főhadnagyi rangot ért el, viszont 1894-ben kilépett a hadseregből is.¹²

Szarvason, a Körös jobb partján mintegy 281 kat. hold nagyságú birtokkal rendelkezett a család, mely kiegészült a bérbeadott kondorosi területekkel – jelentős összegre szert téve ily módon. 1895-ben kötötte össze életét Bolza Pál gróf Vigyázó Sándor lányával, Jozefával.¹³ Nemcsak Békés vármegyében, hanem Somogyhárságyon, felesége szűkebb hazájában is voltak birtokaik. Lányuk, Mariette, 1911-ben született, azonban a családi idill nem sokáig maradt fenn:

⁹ Csáky Albin (1841-1912): politikus, miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1888-1894 között vallás- és közoktatásügyi miniszter.

¹⁰ Kiszely-Tóth Anett: Id. mű 49-50.

¹¹ Molitorisz Pál: *Szarvasi emberek*. Szarvas, 2014. 43-46.

¹² Uo. 47.

¹³ Uo.

Jozefa néhány hónappal később súlyos betegség következtében életét veszítette. Felesége halála megviselte a gróft, aki nevelőnők segítségével gondoskodott lányáról. Mariette kiváló nevelést kapott, viszont apja elsősorban a munkába menekült: a birtokokat igazgatta, a kertjeit fejlesztette, szépítette.¹⁴

Vendégeket nem igazán fogadott a család, a ritka ünnepek egyike volt, amikor 1931 nyarán vitéz Horthy Miklós kormányzó és felesége tett látogatást a szarvasi kastélyban és a Pepi-kertben. Életében mentes volt a főúri sallangoktól, nem szerette a nagyzolást, a felesleges kiadásokat, mint ahogy a nemesekre jellemző vadászatokat sem kedvelte. Télen Budán lakott, viszont a jó idő beálltával valamelyik vidéki birtokán töltötte az időt, egyszerűsége miatt személyzete is mindenhol kedvelte.¹⁵

1944. március 19-én Magyarországot megszállta a náci Németország, majd 1944 őszétől Magyarország hadszínterré változott. A szovjet csapatok bevonulása nem múlt el nyom nélkül: a jómódú, grófi ranggal rendelkező családokat, személyeket üldözni kezdték, így sokan elmenekültek a területéről. Gróf Bolza Pál azonban nem menekült, kezdetben inasa lakásán húzódott meg, majd pedig Vay Andornál lelt menedéket. Lánya később Somogyhárságyra költöztette, 86 éves korában itt hunyt el, 1947-ben.¹⁶

9. KÉP GRÓF BOLZA PÁL (1861-1947)

10. kép A somogyhárságyi Zichy-kastély, ahol gróf Bolza Pál elhunyt

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo. 48.

¹⁶ Uo.

VII. Gróf Bolza Mariette

Gróf Bolza Mariette 1911. december 15-én született Budapesten. Édesapja gróf Bolza Pál, édesanyja gróf Bolza Pálné, leánykori neve Vigyázó Jozefa. Édesanyja nem ismerhette meg lányát, ugyanis 1912. március 27-én, három hónappal a születése után meghalt.¹⁷

Egy interjú során Mariette elmondta iskoláztatásának történetét. Mariette-et nagyon érdekelte a festészet és a művészet, apja is támogatta ezekben, bejegyeztet, hogy művészeti képzést kapjon 10 évesen, viszont a grófnak volt egy feltétele: a középiskolában párhuzamosan négy nyelven kellett tanulnia a biológia, fizika és a kémia tárgyakat, így 12-13 évesen már négy nyelven ismerte ezeket a tananyagokat.¹⁸

11. kép Bolza Mariette a szarvasi Arborétumban

Gyerekkorában nem igazán volt lehetősége játszani, viszont sportra és lovaglásra mindig szakított időt. Visszaemlékezésében elmondta, hogy „*Szarvason mindennap segítettem apámnak a kertben. Nagyon sok mindent együtt csináltunk. [...] És különben is a kert mindennapos karbantartását az apám három segítőjével együtt csinálta, és ebben nekem szabad volt – de nem köteles – segíteni. És azt nagyon is értékeltem, mint különös kegyet.*”¹⁹ Elmondta, hogy nagyon sokat tanult, viszont ha ezt ráadásul művészeti irányvonalon, illetve a műtermében is tehette, az „*tiszta gyönyör volt*” számára²⁰ Tizenhét éves korában állították ki festményeit először a Tavaszi Tárlaton. Amikor vizsgáznia kellett akkor nem iskolában, hanem apja és két barátja voltak a vizsgabiztosok. Nem jegyre vizsgázott, hanem arra, hogy maradhat-e a műterem használatánál vagy sem.²¹

Már tíz éves korától élete jelentős részét Budapesten töltötte.²² Azonban gyakran megfordult az Arborétumban, hol édesapja, hol a főkertész társaságában. Nagyon szerette a kertet, ezt festményeiben is megmutatta. A díszkertben gyakran ő ültetett, ezek a növények ma is megtalálhatóak a Pepi-kertben. Többször is hangoztatta: „*Ez a kert nekem az apám*”.²³

Mariette 19 éves korában ment férjhez, 1930. november 24-én, Budapesten gróf Zichy Domokoshoz. Később elváltak, házasságuk ideje alatt három gyermekük született: Jenő, Margit

¹⁷ Dr. Szilvássy László: *Gróf Bolza Pálról, családjáról és a szarvasi Bolza-kastélyról*. Halászati és Öntözési Kutatóintézet, Szarvas, 2001.

¹⁸ Szarvasi krónika 6.szám 1992: Beszélgetés gróf Bolza Mariette-tel

¹⁹ Uo. 8. o.

²⁰ Uo. 7. o.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ dr. Szilvássy László: *Gróf Bolza Pálról, családjáról...* id. mű 14. o.

és Katalin.²⁴ 1935-től Bécsben éltek, ugyanis férje diplomata volt. Ez az időszak 1938-ban ért véget, amikor Hitler végrehajtotta az Anschlusst.²⁵ Mivel a bécsi magyar nagykövetség megszűnt, így a család hazaköltözött Mariette somogyhársági birtokára, ahonnan több esetben is segítette a hadigondozottakat.²⁶

1945 után Budakeszin élt és tanított angol, francia és német nyelvet. Amikor férjhez adta lányait akkor belépett a Mária Légió²⁷ nevezetű vallásos szervezetbe. Az interjú során megkérték, hogy emlékezzen vissza hogyan történt, amikor bevitték a börtönbe. 1961. február 7-én, amikor éppen hazatért egy hangversenyről látta, hogy szobájában fény van és egy idegen autó áll a háza előtt. Négyen-öten voltak bent, mindent felforgattak aztán pedig bevitték a fogházba. A letartóztatás indoka az előbb említett Mária Légióban való részvétele volt. A hatóságok annak ellenére is letartóztatták Bolza Mariette-et, hogy ő maga csak 1959-ben lépett be a testületbe, kapcsolata az 1956-os forradalommal ilyen formában nem volt. Fő büntetése hat évi börtön lett, illetve teljes vagyonelkobzás – a legnagyobb büntetést viszont mégsem ez jelentette számára: 1962-ben elhunyt nagyobbik lánya, kinek temetésére még fegyőr kíséretében sem engedte el az akkori hatalom a gyászoló asszonyt.²⁸ Sőt, még levelet sem írhatott rokonainak annak érdekében, hogy megtudja, mi történt lányával – ugyanis a nevelőtiszt úgy vélte, hogy a „*Bolza Mariette-féléknek csak dögöljenek meg a gyermekei.*”²⁹ Két és fél év múlva szabadult, de vagyonát nem kapta vissza. 800 Forinttal a zsebében kezdte újra életét.³⁰

1971-ben kapott útlevelet, ekkor Svájcba ment. Egy galériában alkalmazták, a tulajdonos, mikor megtudta, hogy Mariette is festő, hazaküldte ötven festményéért. 2500 svájci frankért adták el a képeit darabonként. Svájcban kívül volt kiállítása Franciaországban, Brüsszelben és Bécsben.³¹ Hosszú, kalandos életút végén gróf Bolza Mariette 1996-ban hunyt el 85 évesen. Nyughelye a szarvasi Ótemetőben, a családi kriptában található.³²

²⁴ Uo.

²⁵ Anschluss: 1938. március 12-13-án a náci Németország bevonult Ausztriába, egyesítve a két államot. Ezt az 1919. június 28-án aláírt, a németek háborúját lezáró versailles-i béke megtiltotta, Hitler ennek ellenére is keresztülvitte akaratát.

²⁶ dr. Szivácssy László: id. mű 32-33.

²⁷ Hantó Zsuzsa: *Kitiltott családok*. Magyar Ház Kiadó, Budapest, 2010. 375.

²⁸ Hasonló sorsa volt Zelk Zoltánnak is, akinek felesége Bátori Irén a költő börtönben tartózkodása során életét veszítette egy gyors lefolyású betegség után. A levelezés jogát tőle is megvonták, illetve neje temetésére sem mehetett el. Nyáry Krisztián: *Így szerettek ők*. Corvina, Budapest, 2024. 97.

²⁹ Hantó Zsuzsa: id. mű 379.

³⁰ Szarvasi krónika 6.szám 1992: Beszélgetés gróf Bolza Mariette-tel

³¹ Uo.

³² <https://pepikert.hu/2020/10/01/bolza-mariette-setany/>

VIII. Interjú Dr. Demeter Lászlóval

Kutatásom során interjút készítettem Dr. Demeter Lászlóval, Szarvas város korábbi polgármesterével, aki személyes emlékein keresztül segített bemutatni a Bolza-család történetét.

Pozderka Zsófia: Ki Dr. Demeter László?

Dr. Demeter László: 1952-ben születtem Szarvason, nagyapám, Mikolay Mihály közjegyző volt a településen. [...] 1966-ban végeztem az általános iskolában, majd Gyulán érettségiztem az Erkel Ferenc Gimnáziumban. Ezután Debrecenben az Agrártudományi Egyetemen végeztem, 30 évig a szarvasi Mezőgazdasági Főiskolán tanítottam, illetve 8 éven át Szarvas város polgármestere voltam.

PZS: Honnan hallott a Bolzákról először?

DL: Nagypapám mesélte, hogy minden évben egyszer meghívták őket a Bolza-kastélyba. Szintén ő mesélte, hogy amikor „kirakták” Bolza Pált a kastélyból, „betették a Mária-malomba” [A mai víziszínház mellett állt egykor az épület - PZS], egy egyszobás lakásba. Az Arborétumból ki volt tiltva, oda nem mehetett. Hiányzott neki a séta, illetve az, hogy a természetben legyen, hogy hatalmas sétákat tett Szarvason, egészen a külterületekig. Visszafelé az első tanya nagypapámé volt, itt pihent meg Bolza Pál többször is. Kért egy pohár vizet, nem fogadott el semmi mást. Nagypapám visszakísérte a városba, akkor mondta neki Bolza Pál, hogy „Mikolay úr, ne kísérjen tovább, magának az nem lesz jó, ha velem látják.” Nagypapám elég nyakas ember volt, ezért aztán nem a város széléig, hanem egészen a malomig kísérte. Ez volt az egyik első emlékem a Bolzákról.

PZS: Hogyan került kapcsolatba a Bolzákkal?

DL: A településre több Bolza, illetve Bolza-leszármazott is rendszeresen járt, például a 80-as években Bolza Antal vadászatokat szervezett a környéken. Aki a legtöbbet járt Szarvasra, az Kisléghi Nagy Lehel, ő Bolza Alice fia volt. Az ő apja, Kisléghi Nagy Rudolf koronaőrparancsnok volt, a tiszakürti ágról. Polgármesteri hivatalom elején, 1990-ben keresett fel Kisléghi Nagy Lehel a Bolza-család szarvasi ágának újratemetése okán. Ekkor már ismertem Bolza Mariettet, aki sok időt töltött szintén a településen, ide járt festeni. [...] Minden évben találkoztunk vele. Lehel évente két-három alkalommal is ellátogatott Szarvasra. Ez volt a kapcsolatom a családdal.

PZS: Hogyan jött az ötlet, hogy Szarvason legyen találkozó és mióta tart? Mikor volt az első találkozó?

DL: Példaként lebegett előttünk a szabadkígyósi Wenckheim-család számára szervezett találkozó. Ez adta az ötletet, hogy a Szarvas történetéhez kapcsolódó Bolza-család számára is lehetne hasonló alkalmat biztosítani. Ehhez az akkori polgármester, Babák Mihály is segítséget nyújtott. 2000-ben volt az első Bolza-Csáky találkozó, 2012-ben a második Szarvason. Az első találkozóra a Bolza kastélyban került sor, a második találkozó az Arborétumban volt. [A tavalyi év során is volt egy Bolza-találkozó Szarvason. – PZS]

PZS: Milyen érdemeik vannak a Bolzáknak Szarvas történetében?

DL: A régi szarvasi újságokat olvasva (pl. Szarvas és Vidéke) megállapítható, hogyha bál volt, ha bármi megmozdulás volt, mindig adakoztak a szegényeknek, adakoztak a szarvasi kórháznak, támogatták a kultúrát, minden évben év végén, amikor volt az évzáró, a legjobb tanulónak ajánlottak fel könyveket. Emellett a mezőberényi gimnáziumot átköltöztették Szarvasra – annak ellenére, hogy katolikusok voltak. Szarvas határában található ún. iskolaföldeket ajándékozták az intézmény fenntartására. Ezen kívül a szarvasi szárazmalom is Bolza tulajdonban volt, ezt a városnak adták el a későbbiekben. Az épített örökségbe tartoznak a kastélyok – Bolza-kastély, a Mitrovszky-kastély a város szívében, illetve a Csáky-kastély az Anna-ligetben. A leglátványosabb az Arborétum, melynek Szarvasra gyakorolt kisugárzása, hatása is rendkívül fontos. Hagyaték még a Bolzák részéről Bolza Mariette képei, melyeknek állandó kiállítása van az Arborétumban.

PZS: Milyen kapcsolatban volt Bolza Mariette-vel?

DL: Minden évben egy hónapot Szarvason töltött. Kint lakott az Arborétumban, ahol rengeteget mesélt séta közben. Az Arborétum emblematiszikus fáiról mesélt sokat, ugyanis az édesapjával együtt ültették a fákat. Mindig mondtam neki, hogy írja le a történeteit, melyeket senki más nem fog tudni. Válasza az volt, hogy „*elégedjenek meg annyival, hogy lefestem.*”

PZS: Tudnak magyarul a még élő Bolzák?

DL: Igen, tudnak magyarul. Nem irodalmi nyelvet beszélnek, de tudnak magyarul.

PZS: Hol élnek manapság?

DL: Az egyik ág él Klagenfurtban, egy másik Észak-Olaszországban, illetve Ausztráliában.

PZS: Melyik korosztály érdeklődik leginkább Szarvasról? Hányan szoktak általában jönni a találkozóra?

DL: A fiatalok egyre inkább érdeklődnek a családi Szarvason töltött időszakáról. A találkozóra 50-60 fővel érkeztek, de hoztak magukkal távolabbi rokonokat is.

PZS: Mennyire érdeklődnek a múltjuk után?

DL: Büszkék arra, hogy honnan származnak. Nincs gőg bennük, de a büszkeség jellemző a családra. Tehetsége mindegyiküknek van, például Mariette a festészetben bontakozott ki, de többen orvosi, vagy diplomata pályán helyezkedtek el.

PZS: Köszönöm szépen az interjút!

DL: Én is köszönöm, további sok sikert kívánok!

12. kép Bolza találkozó a Szarvasi Arborétumban 2025-ben

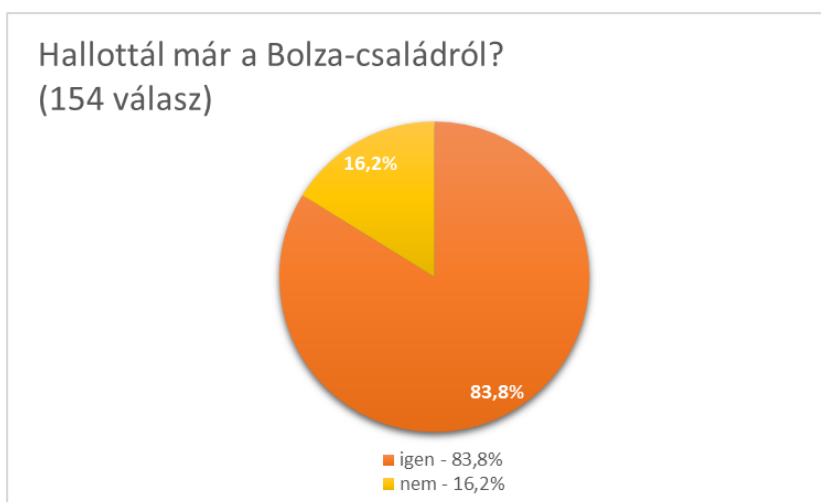
IX. Kutatásom eredményei

Hipotéziseim alátámasztására Google űrlap formájában iskolám tanulóihoz juttattam el kérdőívet, melynek kérdései a Bolza-család történetére, illetve a szarvasi Arborétumra vonatkoztak. Elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy kortársaim mennyire ismerik a családot, az egyes családtagok személyét, az Arborétum alapítását, funkcióját.

A tíz feltett kérdésre 154 tanuló adott választ, ötödiktől nyolcadik osztályig bezárólag. Az alábbiakban az egyes kérdésekre adott válaszokat elemzem röviden, hipotéziseimre pedig ezek alapján keresem a válaszokat.

1, Feltételezem, hogy iskolám tanulói, kortársaim nem ismerik a Bolza-család Szarvashoz fűződő viszonyát, történetét.

A megkérdezettek zöme (83,8%) már hallott a Bolza-családról, 16,2% pedig saját bevallása szerint nem. Itt azonban feltételezhetjük, hogy ebben az esetben valamilyen véletlen félreütésről lehet szó, ugyanis Szarvason a Bolza-család neve kifejezetten jól cseng. Feltételezhető, hogy azok, akik nemleges választ adtak, esetleg más településről látogatják iskolánkat.

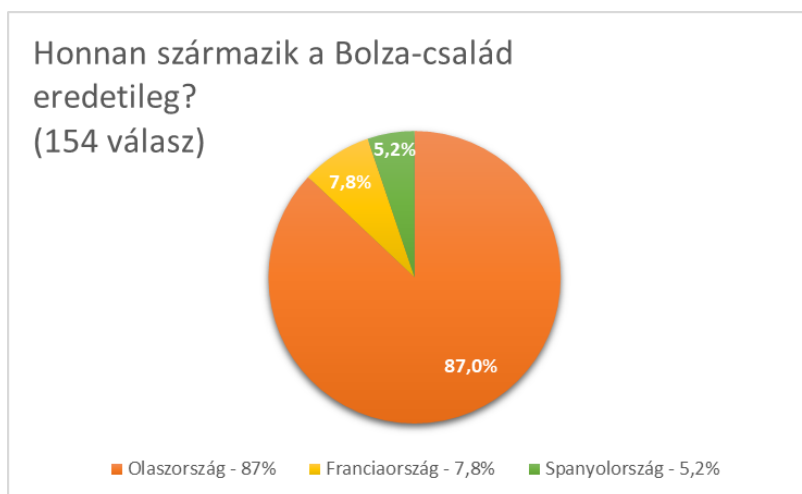

1. diagram: A Bolza-család ismertsége iskolám tanulóinak körében

A válaszadók túlnyomó többsége – 87% – úgy véli, hogy a Bolza-család Olaszországból származik eredetileg. A megkérdezettek kisebb része Franciaországot jelölte meg (7,8%), míg 5,2% Spanyolországot tartotta a család származási helyének.

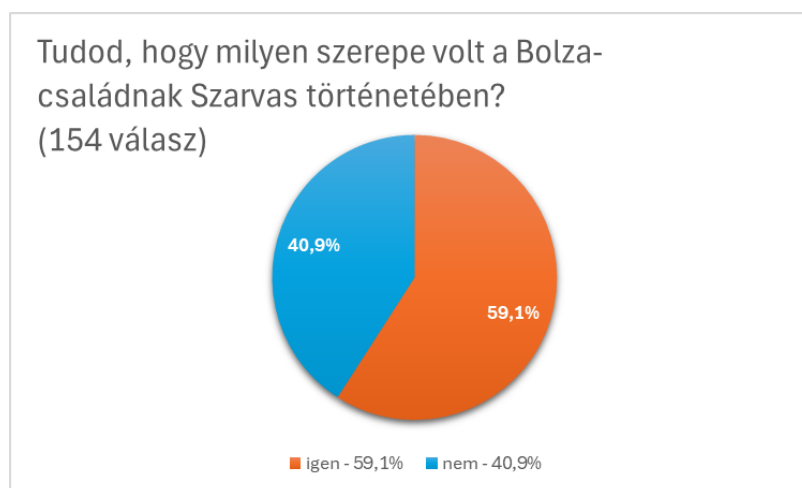
Az eredmények alapján megállapítható, hogy a kitöltők jelentős része tisztában van a Bolza-család eredetével, hiszen a történeti források szerint a család valóban olasz gyökerekkel rendelkezik. A kisebb arányban megjelenő francia és spanyol válaszok feltehetően a

bizonytalanságból vagy tippelésből adódhatnak, ami természetes jelenség egy ilyen jellegű kérdés esetében.

2. diagram: A Bolza-család származási helyére vonatkozó diagram

A válaszadók többsége – 59,1% – állította, hogy tudja, milyen szerepet töltött be a Bolza-család Szarvas történetében, míg 40,9% saját bevallása szerint nem rendelkezik ezzel az ismerettel. Az eredmények alapján megállapítható, hogy bár a megkérdezettek több mint fele tisztában van a család jelentőségével, még mindig viszonylag magas azok aránya, akik nem ismerik pontosan a Bolza-család történelmi szerepét. Ez arra utalhat, hogy a helytörténeti ismeretek bővítése továbbra is fontos lehet, hiszen a Bolza-család jelentős hatással volt Szarvas fejlődésére és kulturális életére.

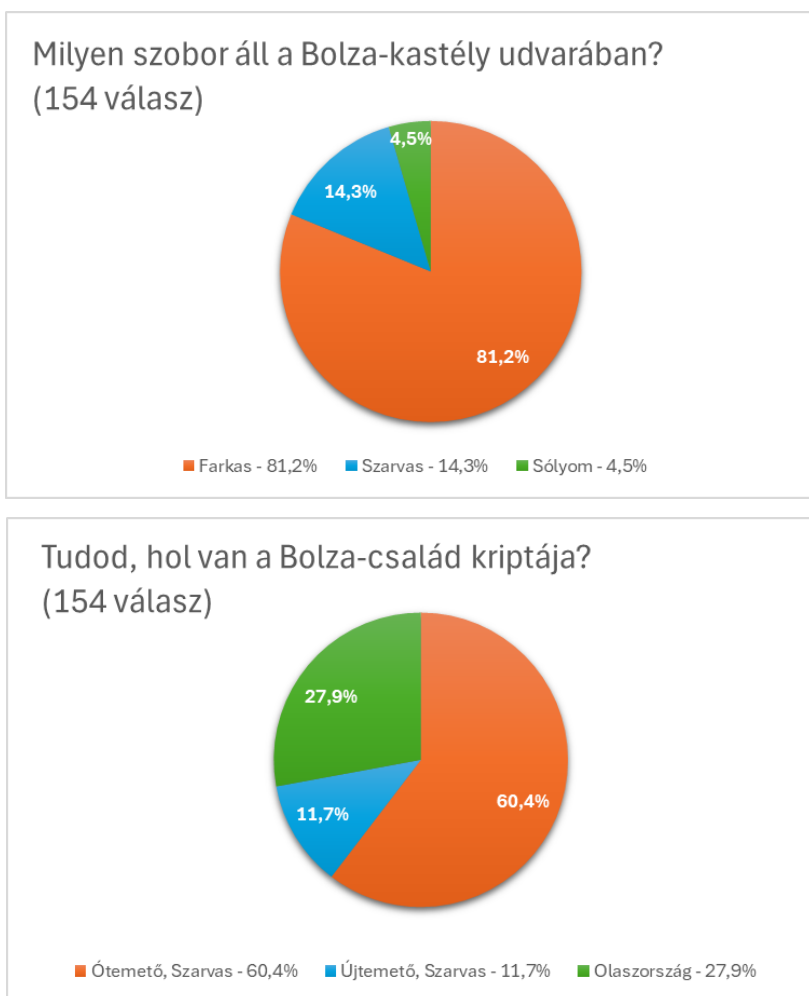

3. diagram: A Bolza-család szerepe Szarvas város történetében

A megkérdezettek túlnyomó többsége – 81,2% – helyesen tudta, hogy a Bolza-kastély udvarában farkasszobor áll. A válaszadók 14,3%-a a szarvas szobrot jelölte meg, míg 4,5% a

sólymot választotta. Az eredmények azt mutatják, hogy a kitöltők nagy része jól ismeri a kastély egyik jellegzetes elemét, ami arra utal, hogy ez a látványosság viszonylag ismert a helyiek körében.

A Bolza-család kriptájának helyével kapcsolatban már nagyobb bizonytalanság figyelhető meg. A válaszadók 60,4%-a helyesen jelölte meg a szarvasi Ótemetőt, azonban 27,9% úgy gondolta, hogy a kriptá Olaszországban található, míg 11,7% az Újtemetőt választotta. Ez arra utal, hogy bár a többség tisztában van a kriptá pontos helyével, még mindig jelentős azok aránya, akik nem rendelkeznek pontos ismeretekkel erről a helytörténeti részletről.

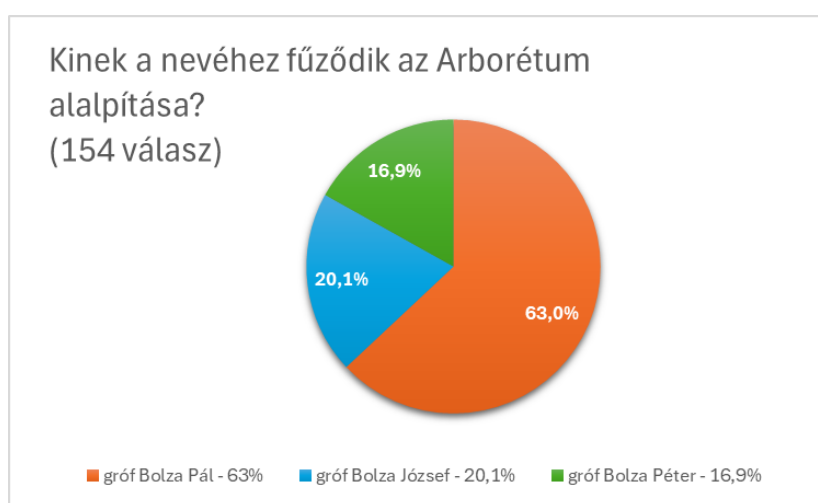
4-5. diagram: A Bolza-család szarvasi emlékeinek ismeretsége a diákok körében

Az első feltételezésemet diáktársaim megcáfolták, ugyanis, a kérdőív fenti kérdései alapján azt a következtetést vontam le, hogy iskolánk tanulóinak nagy része ismeri a Bolza-család származását, Szarvashoz köthető viszonyát, illetve a napjainkban is felkereshető emlékhelyeiket.

2, Feltételezem, hogy iskolám tanulói, kortársaim nem ismerik az Arborétum történetét, betöltött szerepét a város életében.

A válaszadók többsége – 63% – helyesen jelölte meg, hogy az Arborétum alapítása gróf Bolza Pál nevéhez fűződik. A kitöltők 20,1%-a gróf Bolza Józsefet választotta, míg 16,9% gróf Bolza Pétert jelölte meg válaszként.

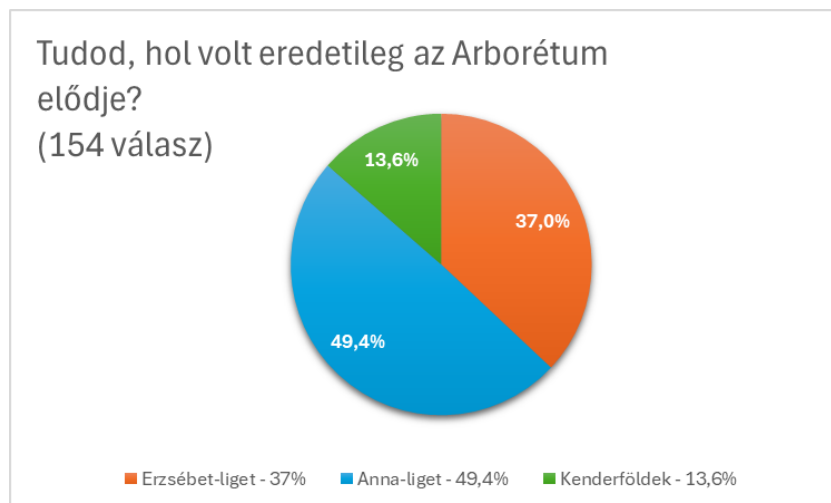
Az eredmények alapján megállapítható, hogy a megkérdezettek jelentős része tisztában van az Arborétum alapítójával, ugyanakkor még mindig számottevő azok aránya, akik más családtaghoz kötik az alapítást. Ez arra utalhat, hogy bár a Bolza család neve ismert a város történetében, az egyes családtagok konkrét szerepe kevésbé egyértelmű a válaszadók számára.

5. diagram: Az Arborétum alapítására vonatkozó kérdés diagramja

A válaszadók közel fele – 49,4% – úgy gondolta, hogy az Arborétum elődje az Anna-ligetben volt található. A kitöltők 37%-a az Erzsébet-ligetet jelölte meg, míg 13,6% a Kenderföldeket választotta.

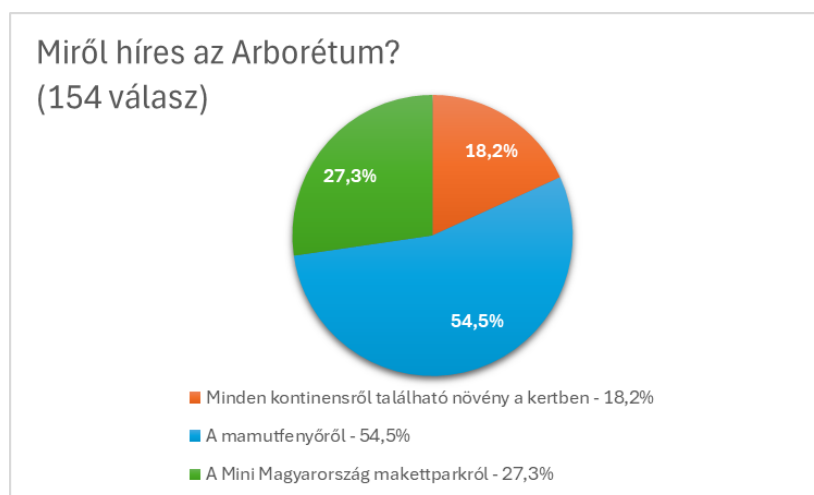
Az eredmények alapján látható, hogy a válaszadók körében bizonytalanság figyelhető meg ezzel kapcsolatban, hiszen a helyes válasz az Erzsébet-liget lett volna. Bár sokan választották ezt a lehetőséget, a többség mégis más helyszínt jelölt meg, ami arra utalhat, hogy az Arborétum kialakulásának korai története kevésbé ismert a megkérdezettek körében.

6. diagram: Az Arborétum elődjére vonatkozó kördiagram

A válaszadók több mint fele – 54,5% – úgy gondolta, hogy az Arborétum a mamutfenyőiről híres. A kitöltők 27,3%-a a Mini Magyarország makettparkot jelölte meg, míg 18,2% szerint a kert arról nevezetes, hogy minden kontinensről található benne növény.

Az eredmények alapján megfigyelhető, hogy a válaszadók jelentős része egy-egy látványos vagy népszerű elemmel azonosítja az Arborétumot. Bár a mamutfenyők valóban ismert különlegességei a kertnek, az Arborétum valójában elsősorban gazdag és sokszínű növénygyűjteményéről híres. Ez arra utalhat, hogy a látogatók és a válaszadók inkább a legismertebb vagy leglátványosabb elemekhez kötik a hely hírnevét.

7. diagram: Az Arborétum ismeretségére vonatkozó kérdés diagramja

A fentiek alapján úgy vélem, hogy hipotézisem beigazolódt, miszerint kortársaim nem, vagy csak részben ismerik a szarvasi Arborétumot és annak történetét, illetve a város életében betöltött szerepét.

3, Feltételezem, hogy iskolám tanulói, kortársaim nem ismerik a Bolza-család egyes tagjait, modernkori tevékenységüket.

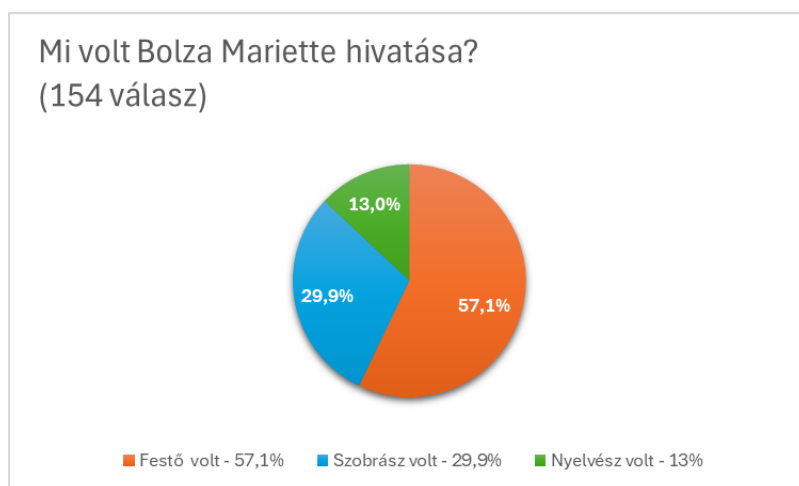
Hipotézisemet arra alapoztam, hogy a Bolza-család neve ismert ugyan Szarvason, de kortársaim nem igazán ismerik a város és a hozzá tartozó családok történetét. Az erre vonatkozó kérdésekre érkezett válaszok alapján alátámasztva érzem feltételezésemet.

A családra vonatkozó egyik kérdésre, miszerint ismernek-e valakit név szerint a Bolza-családból, a 154 kitöltőből 100 nemleges, illetve kitérő választ adott. 54 fő írta be valamelyik Bolza nevét, ezek alapján a legismertebb gróf Bolza Pál volt (19 válasz), a második helyen pedig Bolza Mariette volt (14 válasz). Gróf Bolza Péter és gróf Bolza József 10 és 9 válaszban szerepelt, míg gróf Bolza Antal és Bolza Anna 1-1 válasznál volt jelen.

Ezután kiemeltem a válaszok közül Bolza Mariettét, akinek a munkásságáról tettem fel kérdést diáktársaimnak.

A válaszadók többsége – 57,1% – helyesen tudta, hogy Bolza Mariette festő volt. A kitöltők 29,9%-a úgy gondolta, hogy szobrászként tevékenykedett, míg 13% nyelvészként jelölte meg a hivatását.

Az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók több, mint fele tisztában van Bolza Mariette művészeti tevékenységével, ugyanakkor még mindig jelentős azok aránya, akik más művészeti vagy tudományos területhez kötik a nevét. Ez arra utalhat, hogy bár a Bolza család ismert Szarvas történetében, az egyes családtagok életútja és tevékenysége kevésbé ismert a megkérdezettek körében.

8. diagram: Bolza Marietta ismeretségére vonatkozó diagram

A fentiek alapján megállapítható, hogy kortársaim a Bolza-család egyes tagjait csak részben ismerik, a válaszadók nagyobb többsége (100 fő, azaz a válaszadók 65%-a) nem tudott felidézni senkit a Bolzák közül válasza során. Hipotézisemet így alátámasztottnak tekintem.

Összességében elmondható, hogy kortársaim többsége már hallott a Bolza-családról, azonban a család egyes tagjainak tevékenységét, illetve az általuk létrehozott épített örökséget nem minden esetben ismerik pontosan. Véleményem szerint ennek egyik oka a helytörténeti ismeretek viszonylag csekély hangsúlya az oktatásban. Ezeknek az ismereteknek az átadása már az általános iskola alsóbb évfolyamaiban is megkezdődhetne, hiszen így a diákok korán megismerhetnék saját településük múltját és értékeit.

13. kép A Bolza-család kriptája a szarvasi Ótemetőben

X. Összegzés

Dolgozatomban a Szarvas városához szorosan kapcsolódó Bolza-család történetét mutattam be a térségbe való betelepülésüktől egészen a 20. század közepéig. Munkám során három különböző megközelítést alkalmaztam. A szakirodalom feldolgozásával igyekeztem feltárni a család múltját és a település fejlődésében betöltött szerepét. Emellett egy interjú segítségével személyes visszaemlékezéseket is beépítettem a dolgozatba: Dr. Demeter László történetei és tapasztalatai értékes kiegészítést nyújtottak a történeti forrásokhoz.

A kutatás harmadik részében kérdőíves felmérést végeztem iskolatársaim körében. Ennek célja az volt, hogy kiderítsem, mennyire ismerik a diákok a Bolza-család történetét, valamint a szarvasi Arborétum kialakulását és jelentőségét. Az eredmények alapján megállapítható, hogy bár a család neve sokak számára ismert, a részletes történeti háttér és egyes családtagok tevékenysége már kevésbé él a fiatalok emlékezetében.

Úgy vélem, hogy Szarvas múltjának egyik legmeghatározóbb családjáról érdemes lenne több ismeretet átadni a diákok számára, hiszen a Bolzák öröksége ma is jól látható a városban. A Bolza-család tagjai szerény, szívós, kitartó, tehetséges emberek voltak, akik alapjaiban határozták meg Szarvas város természeti és kulturális örökségét. Gondot fordítottak a közösség építésére, a számukra is nagyon nehéz történelmi időszakokban. Közügyekben feladatot vállaltak, az 1848-as szabadságharcban nemzetőrként vettek részt. A jövőben kutatásomat a még élő leszármazottak felkutatásával és további interjúk készítésével szeretném folytatni, hogy még teljesebb képet adhassak a család történetéről és szarvasi kapcsolatairól.

Úgy gondolom, hogy a múlt értékeinek megismerése és megőrzése közös felelősségünk, hiszen ezek az emlékek formálják közösségünk identitását és jövőjét is.

Kutatásom során még inkább megerősödött bennem az a felismerés, hogy Szarvas történetének megismerése nemcsak múltunk megértését segíti, hanem közösségünk értékeinek megbecsüléséhez is hozzájárul. A Bolza-család generációkon átívelő öröksége ma is él, melyet kiválóan támaszt alá az alábbi Bolza Pál idézet:

„A fák nem az én számomra fognak árnyékot adni, hanem az utánam következőknek.”

XI. Forrás- és irodalomjegyzék

Könyvek

Dr. Szilvássy László: *Gróf Bolza Pálról, családjáról és a szarvasi Bolza-kastélyról*. Halászati és Öntözési Kutatóintézet, Szarvas, 2001.

Hantó Zsuzsa: *Kitiltott családok*. Magyar Ház Kiadó, Budapest, 2010.

Kiszely-Tóth Anett: *Kastélykeringő. A szarvasi gróf Bolza család története*. Szarvas, Digitális Kalamáris, 2019.

Molitorisz Pál: *Szarvasi emberek*. Szarvas, 2014.

Nyáry Krisztián: *Így szerettek ők*. Corvina, Budapest, 2024.

Beszélgetés gróf Bolza Mariette-tel. In: *Szarvasi krónika*, 6. szám, 1992.

Internetes források

<http://jadox.szarvas.monguz.hu/jadox/portal/displayImage.psml?docID=1139&secID=1346>

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/masodik-kotet-A9B/>

https://mnl.gov.hu/mnl/beml/hirek/bolza_antal_peter_hostettei_es_jutalma

<https://pepikert.hu/2020/10/01/bolza-mariette-setany/>

Történeti idővonal

Év

1777

1790

18–19. század fordulója

19. század eleje

1848–1849

1861

1895

1911

1944–1945

1947

1961

1971

1996

Esemény

Bolza Antal Péter feleségül veszi
Stockhammer Antóniát

II. Lipót bárói rangra emeli Bolza Antal
Pétert

A Bolza család Szarvason telepedik le

Bolza József létrehozza az Anna-ligetet

A család több tagja részt vesz a
szabadságharcban

Megszületik gróf Bolza Pál

Bolza Pál házasságot köt Vigyázó Jozefával

Megszületik Bolza Mariette

A II. világháború és a politikai változások
hatása

Bolza Pál halála

Bolza Mariette letartóztatása

Bolza Mariette Svájcba költözik

Bolza Mariette halála